

„Ő tanított meg remélni”

Meg kell vallanom, hogy a szülői házban tapasztalt polgári oltalomnak köszönhetően csak kevés érzésem volt a valóság iránt. Egész egyszerűen az igazságot akarom tudni, és azt gondoltam, hogy az ember ilyenkor egyetemre megy. Hogy a megtanultakkal pénzt is kell keresni, s valamilyen foglalkozást kell választani, teljesen távol állt tőlem. Csupán azt gondoltam, hogy az irodalommal és a teológiával egyszer talán tanárnő lehetek. Az a gondolat, hogy lelkész legyek, nem jutott eszembe. Végtelenkalandozásokkal filozófiát tanultam. Mi, lányok ki sebb séget al kotunk a teológián, és tulajdonképpen valamennyien átlagon felül tehetségesek voltunk.

Már az utolsó gimnáziumi években igen elbűvölt egy nem egyházi, de radikális kereszténység. Olyan hitoktatónőm volt, aki fantasztikus, lelkesítő hit tanórákat tartott, s ebben a kérdésben sokat segített nekem: *Marie Veit*. Akkor naplómban áll az a mondat, amely ma derűsége kelt bennem: „Az új hitoktatónő ki borítóan jó, de sajnos keresztény!” Ez mutatja ti zen nyolc éves kori pökhendiségemet, sazt az elképzelésemet, hogy a keresztények bűtők, visszamaradtak, gyávák és sötétek. Eltartott még egy ideig, amíg beismertem magamnak, hogy ami engem elbűvöl, sokkal erősebb, mint az én bölcseségem. Az Athénba vezető úton hirtelen észre-

vettem, hogy tulajdonképpen Jeruzsálembe akartam menni. Kezdetől fogva.

Marie Veit a legjobb német nyelvű teológusnők közé tartozik; az ő és az én nemzedékemben ez azt jelenti, hogy Németországban nem csírált olyan karriert, amilyen megillette volna. Jelmezően női vonás a késlekedés: Csak viszonylag későn ment át az iskolából a főiskolára, és még tartózkodott a publikálással.

Marie Veit felszabadítási teológus; az volt már a kifejezés felbukkanása előtt is. Nem a latin-amerikai importértel mében, hanem abban az értelemben, hogy a német fasizmus magtapsztalása után másfajta kereszténységre volt szükség. Ebben a helyzetben találkoztam vele, amikor nálunk csak néhány évvel idősebbként 1947-ben belépett abba a kölni leánygimnáziumba, ahol utolsó előtti évemet töltöttem. Rudolf Bultmann-nal doktoált. Teljesen megvesztegethetetlen, szabatos, gondolati erőfeszítésbe csületesességet követelő, s erre életével példát adó tanárnő volt.

A kereszténységgel szembeni felháborodásomat utánozhatatlan módon tudta becserkészni azal, hogy ami kor megrohmozta a túlvilággal kapcsolatos utógást vagy a kutyaalázatot, udvariasan megkérdezte, vajon Pálra gondolok-e, vagy Lutherre, vagy az evangéliumokra. Csodálatos tanárnő volt, aki sosem tiltotta meg hihetetlenül

pimasz locsogásomat, de arra ösztönözött, hogy magyarázam meg a dolgot. Ma azt gondolom, tiszteletben tartotta haragomat, és megmosolyogta pökhendiségemet, próbára tette intelligenciánkat, mivel egyszerűen feltételezte az emberre, hogy képesek a megismerésre és a szellemi tevékenységre.

Így aztán akkoriban, fagyoskodva és hálásan az iskolai étkezésért, Heidegger-t és Sartre-ot, Bonhoeffert és Pált olvastuk, késsőbb, tanítás után, Marcuse-t és Freudot. Évekkel később Kölnben megalapítottuk az Ökumenikus Munkakört, amelyből aztán kialakultak az Éjszakai Politikai Imák. Tanácsai valés tetteivel, szakértelemével és teológiai tudásával, szervezőkészségével és akciói val Marie Veit volt nek a csoportnak az egyik „oszlopa”. Em lék szemarra az utánozhatatlan képességére is, hogy az idősebb gyülekezeti tagokkal megsejtesse a keresztény hit és a polgáritisztességkülönbségét.

Marie Veitnek a szégyen és a gazdagok, a fegyvertelenek és a fegyverkezésből hasznot húzó, a bibliai hit és a hatalomban részesező egyház közötti vitákban a foglalt álláspontra járt az idők próbáját. Pártoságon dolgozik. A „polgári” benn csak a pontoságot jelenti, a szabotosságot, a tudományos megbízhatóságot és a kifejezőmódúgy szolván kor polgári szerénységét.

Öregtanárnőm, aki nélkül sosem jutottam volna a teológiához, a reménytanárnője ként az utóbbi években egyre inkább példaképemé vált.

Dorothee Sölle

(D. Sölle ez év áprilisa ban elhunyt.)

A bájos Isten

Interjú Marie Veit teológusnővel

Önsok száz hitoktatót képezt ki élete során, Ön től tanulták a mesterséget. S Ön jóval túl van a nyolcva non. Egy ilyen asszonytól és teológusnőtől meg szábad kérdezni: „Mit felel Ön a katekizmus régi kérdésére: »Miert va gyunk a világon?»»

Azért, hogy éljünk! Nézz meg a gyerekeket! Ők egyszerűen annak örülnek, hogy léteznek. Ugrádoznak. Az élet nem vala mi ért van. Az élet maga a döntő ajándék. Egészen más kérdés aztán, hogy a felnőtt embernek bizonyos célokra kell követnie, sőt már a gyerekeknek is, ha nagyobb bacsává válik.

Veit asszony, folytasuk a célok kal. Hogyan kell alakítanunk az életünket?

Úgy, hogy megértsük: az életnek azt kell jelentenie, hogy „szolidárisak vagyunk”. Szándékosan használom a modern szót, mivel a „felebarátiszeretet” kisésszenti mentálisan csenghetne. Aszolidaritást tulajdonképpen mindenki megérti. Azokhoz tartozunk, akiknek az élete nehézzé vált, bármi lyen okból is. Így kelle ne tájékozódunk az életben.

Szolidaritás – mit jelent ez konkrétan az Ön életében?
Például azt jelenti, hogy ha úgy érzem, rosszul vagyok, lóga tom az orromat, akkor van valaki, aki támogat, szól hozzám egy jó szót, vagy segít, hogy vala mi lyen világosabban lássak, vagy egyszerűen csak jelen van. Azt hiszem, lényegesen kevesebb szerencsét lennének társadalomban, ha ebből több lenne. Öregtanárnőként sok olyan fiatal emberrel találkoztam, akik egyszerűen abba buk tak bele, hogy fejlede sük ne hézve i ben nem akad tak olyan felnőttek, akik partne re ik let tek volna. Tartózkodó, tiszteletteljes, de megbízható partne re ik. Ezen múlik a do log.

Mit kell tennie egy felnőttnek, vagy milyennek kell lennie egy felnőttnek ahhoz, hogy fiata lok megbízható partnere lehessen?

Mindenekelőtt tudnia kell figyelmesen hallgatni. Elragadó dolgokat éltem meg ezzel kapcsolatban, amikor – hadd nevezzem így – kelet-német szkinhedek tértek meg. A lelkes nő egy egész szkinhed-csoportot vitt el a parókiára, s azok egyáltalán nem akartak onnan elmenni, miután ki derült, hogy fi

gyel me sen hall gat ja őket. Mi vel a lel kész nő meg hal lot ta, mi lyen gond ja ik van nak, ho gyan tört szét min den táv la tuk, s ho gy egy ál ta lán nem tud ják már, tu laj donképpen miért is élnek. Ez a csoport aztán jól fejlő dött, mi vel kö zö sen meg ta lál tá kan nak le he tő sé gét, ho gy felépít senek va la mit. A döntő mozzanat azon ban az volt, amit az első beszél getés végén az egyik tar fe jü mon dott: „Kü lön ben sen ki sem hall gat meg min ket.”

A Mi atyánk ban a ke resz té nyek azt imád kozzák. „Le gyen meg a te aka ra tod!” Mit je lent sen ez?

Ezt a ké rést több nyi re, saj nos, szto i ku san fog ják fel: A Gond vi se lés ren del kez ik, én pe di galá ve tem ma gam. Sem mi sem passzol na rosszabbul Jézushoz! Úgy vé lem, a Miatyánk szava i eszkatologikus, azaz a jövő re irá nyuló ké rést al kot nak. Bár csak meg cse le ked né nek az akaratod at! Ez aktív izál. Mert a Földön egés zen más uralkodók akara ta érvényesül, a tö ke és a konszernek ura ié, va gy mit tu dom én. Va ló sul jon meg Is ten aka ra ta. Ez azt je len ti, meg kell pró bál nom rá jö ni: Ho gyan fest ma Is ten aka ra ta? Hol van szük ség a szo li da ri tá sunk ra? S az tán be ve tem ma gam ér te, amennyi re ké pes va gyok rá.

Marie Veit, Ön baloldali teológusnőnek számít. Mit je lent ez?

Mind ig egés zen egysz e rű en fo gal ma zom meg ezt: Bal ol dal inak len ni azt je len ti, ho gy a tő me gek sor sá t, köz ér zetét tartjuk a legfontosabbnak. Jobboldalinak lenni vi szont azt je len ti, ho gy már egy ál ta lán nem vesszük ész re, ho gy jobb ol da li ság, ha meg lé vő ki vál tsá ga ink fenntar tá sá t tartjuk a leg fon to sabb nak, mi vel ál lí tó lag csak így le het fenntartani a rendet. Nekem úgy tűnik, a tömegek sor sa sze rin ti tá jé ko zó dás ko moly bí bli ai ala pok kal bír. Ámosz pró fé ta pél dá ul azt kér de zi, ho gy meg y az öz ve gyek, az ár vák és az ide ge nek so ra. Is ten ezen mé ri le né pét. Úgy vé lem, ezt je len ti bal ol dal inak len ni. – Ezt bi zo nyára nem egysz e rű meg ta nul ni, kü lő nő sen az evan gé li kus egyház ban, mintho gy az egyház at ré góta a klasz szikus polgári műveltség határozza meg. Németország ban – el len tét ben más or szá gok kal – már ré gen el vesz tet tük a mun ká sok és az egysz e rű em be rek tő me ge it. Elő ször te hát meg kell ta nul nunk át ala kí ta nunk a gon dol ko dásunkat, továb b a lehe tő leg több kapcsola tot kell kiépí tenünk más ré tegek be tar to zó embe rek kel, ho gy egy ál ta lán va ló ban tud ják – megint a fi gyel mes oda hall ga tás ról van szó! –, tény le ge sen ho gyan meg y a so ruk.

Ön arról híres, hogy amikor baloldali ér tel mi sé gi ek vi tat koz nak, nem vesz részt az ő fel hō já rá suk ban, ha nem meg marad a realitásoknál.

Igen. Gon do lom, ez at tól van, ho gy nő va gyok. Mi mind ig is sok kal szorosab ban kö tőd tünk a gyako rla ti éle thez, és erre rá is kényszerültünk, bármilyen foglalkozásunk volt is. Ez egés zen kedvező hozomá ny, ami nő ké nt a mi é nek, mi vel csak így lát ja az em ber, mi is tör té nik va ló já ban.

Ön sok baloldali kezde mé nye zés mel lett kö tele ző dött el a Né met Szö vet sé gi Köz tár sa ság tör té ne té ben. Töb bek ö zött a „Ke resz té nyek a szo ci aliz musért” mel lett. És fiatalabb éveiben a Né met Szoc i a li sta Párt kör nye ze té ben.

De csak a kör nye ze té ben. Nem volt am ben ne. Ez a párt túlsá go san bé na szá mom ra. (Nevet)

Túlsá go san bé na? Ez ar ra in dít, ho gy meg kér dez zem: A si ker, a po li ti kai si ker Is ten egy ik ne ve-e?

Attól függ, milyen szem szö gből nézzük. A szen ve dők szá má ra, akik nek sűrű gö sen szük sé gük van a si ker re, va ló ban Is ten egy ik ne ve. Di a dal é nek be le he tet fog ni, ha va la mi si ke rült, a ho gyan ez a Bí bli á ban meg is tör té nik. De úgy gon do lom, a cse lekvő embe rek nek meglehető sen sok tü re lem re van szük sé gük, ho gy be lát tas sanak más ok kal va la mi fon to sat és szük sé ge set, és azt vé gül ér vé ny re is tud ják jut tat ni. E te kin tet ben mind ig Gandhi hoz igazodom, aki egysz er azt mon dta: „Le kell mon da ni a si ker ről.” Nem olyan em ber ké nt, aki vár ja a si kert, mi vel sűrű gö sen szük sé ge van rá, ha nem olyan em ber ké nt, aki dol go zik ér te. Gandhi ó ri á si tü re lem ről tett bi zo ny sá got. Ke re ken 50 évet dol go zott, amíg meg va ló sult a cél ja.

Ho gy megszabadítsa Indiát a gyarmatosítástól.

Pontosan. Természetesen nem úgy lett, a ho gyan Gandhi akarta, de India gyarmati stá tu sa megszű nt. A történelemben mind ig úgy volt, ho gy a dik ta tú rá tól va ló meg sza ba dulás nak meg volt a ma ga ide je. És köz ben so kan meg hal tak.

Térjünk vissza még egyszer Nyugat-Németországba. Az öt ve nes évek ele je óta Ön kri ti kus kor társ ként te vé keny ke dett. Ha most vissza te kint az az óta el telt sok-sok év re, va jon a ke se rű ség ér ze se ke rül ge ti-e ar ra a fejlő dős re gon dol va, ame lyen a mi Né met or szá gunk ke resz tül ment? Va gy hu mor ral, ne tán ép pen ség gel bi zo nyos elé ge dett ség gel te kint vissza ar ra, ami vel prób ál kozt? Ar ra, amit el ért, va gy ép pen nem ért el.

Úgy vé lem, egyes dol gok ban elő re ju tot tunk. Azt hi szem, a fi a tal nem ze dék ma már egy ál ta lán nem tud ja elkép zelni az Adenauer-korszak áporodott levegőjét. Szemináriumihallgatóimolykor nem hitték el nekem, hogy csak a jogiszabályozást il le tő en mi min den lé te zett egykor. A kerítőkire vonatkozó paragrafusokra és hasonlókra gondolok, amiket csak az ügynevezett szociál-liberális kor mány zat ide jén ve tet tek el. Sok te rü le ten le he tha lá dást ki mu tat ni. Például an ök le he tő sé ge it il le tő en, a foglalkozásokra vonatkozó an is. Persze mindezt ma ve szé ly fe nyé ge ti, mi vel, hogy egy szer ű en fo gal maz zak, a mun ka e gé sz vi lá gát tönkre te szik.

Fiatal tanárnőként az evangélikus hit oktatója volt egy katolikus leánygimnáziumban, Kölnben. Evangélikus teológusnőként milyen tapasztalatokat szerzett a katolicizmusról, illetve a katolikus kollégákról és kolléganőkről?

Külön fé lé ket. Köln ben ta ní tot tam. Ami az is ko lát il leti, a diáklányok körül-belül fe le mindi ge van g é li kus volt, de csak két evangélikus hitoktató volt az iskolában. Az iskola igen élénken együtt élt az egyházzal, a katolikus egyházi év vel. Ezt meg le he tő sen hasz nos nak é rez tem, mert his zen ez minket, evangélikusokat is é rintett, ha például az adventi időszakban megfelelő énekeket é ne kel tünk va gy ha son lók. A di ák lány ok í gy be le ker ül tek egy cso mó o ly an do log ba, ami től kü lön ben elé g g é tá vol áll tak vol na. Más fe lől pro tes táns ként ter mé sze te sen bi zo nyos fo kí g é l vez tem a bo londok sza bad sá gát. His zen mindi g mondhattam: Nálunk pe dig más képp van ez! Egy példa: A karnevál után mindi g ó ri á si pro blé má ink vol tak azokkal a lányokkal, akik a karnevál során te her be es tek, és akik egy ál ta lán nem tud ták, mi történt velük, mint hogy sze xu á li san nem vol tak felvilágosítva. Ekkor azt mondtam: Ha ezt egyébként sen ki nem vé g zi el – a sze xu á li tá san se hol sem ke rült elő, a bi o ló gi á ban sem –, ak kor a vé g zős osz tá ly ok szá má ra a sza bad idő ben sze xu á li s tár gyú elő adá so kat fo gunk tar tat ni or vos sok kal va gy or vos nők kel. Min den szű lő vel alá kel lett í rat nom, hogy lá nyá nak rész sza bad ven nie egy i ly en re tten etes elő adá son. Egy hú szé ves lány any ja, egy pro fesszor fe le sé ge azt ír ta ne kem, hogy lá nya még túl fi a tal, még sem mit nem kell tud nia er ről; in kább sé tá l jak ve le az elő adás ide jén... Ez az anya nyil ván nem gon dolt ar ra, mi ről be szél get nek a lány ok es té nkint a háló ter em ben. Azt mondtam, a lány ok nak elő bb tud ni uk kell, mi a hely zet ve lük, hogy az tán he ly sen vi sel ked hes se nek. Mert meg é l tem, hogy egy 17 éves lány nak hoz zá kel lett men nie egy öreg dro gé ri á s hoz, aki a kar ne vál ide jén meg ron tot ta őt. Az í ga z ga tő nő ele in te ide gen ke dett a do log tól, de én azt mondtam, hogy az evangélikus teológiában a sze xu á li tá san hoz zá tar to zik az eti kai ne ve lés hez. Ezért sen ki nem tu dott sem mit sem ten ni. Mon dom, pro tes táns ként en yém volt a bo londok sza bad sá ga.

Később társ alapítója volt Kölnben az Éjszakai Politi kai Imák nak.

Igen, ott ter mé sze te sen e gé sz en más faj ta ka to li kus ok kal ta lál koz tam. Kri ti kus ka to li kus ok kal, akik azon ban sze ret ték egy há zu kat. Mert hi szen lé te zik i ly es mi a ka to li kus egy ház ban. A kri ti kus pro tes táns vi szont töb b nyi re in kább vissza hú zó dik. Egy, az éj sza kai imád ko zások ban részt ve vő ka to li kus szociológus nő egy szer azt mon da ne kem: „Annyit kri ti zál hat juk az egy há za zt, amennyit csak akar juk, még is min dig az egy ház hoz me gyünk.” Ka to li kus nak len ni ér zel mi leg e gé sz en más je lent, mint evan g é li kus nak len ni. Ezek a kri ti kus ka to li kusok tehát akkoriban elkezdtek evangélikus teológusokat meghívni a beszélgetésekre, elsőként Dorothee Söllét, aki éppen akkoriban jelentette meg első könyvét.

És egykor az Ön diákja volt.

Igen, na gy on ré gen. Dorothee elő ször va la mi e gé sz en más tanult, de aztán még is ked vet ka pott a te o ló gi á hoz.

Mások, akik annyi harcban vettek részt, mint Ön, gyakran nyüzött ember benyomását keltik, Ön viszont egyáltalán nem. Humort és életigenlést sugároz. Hogyan lehetséges ez?

Magam sem tudom. Egyszer, mintegy 25 évvel ez előtt, meg le he tő sen mé ly en vol tam, de ez nem köz vet le nül a po li ti kai mun ka val füg g őtt össze. Te rá pi á ra já r tam, és igen nagy sze ren csém volt egy igen jó te ra pe u ta nő vel. Ez rendkívüli módon segített továbblépni. Egykor New York ban ta nul tam meg, hogy ar ra ügyel jek, ami si ke rül, s ne min dig csak o ly an dol gok ra, ame lyek nem si kerül nek. O ly an me to dís ta is ten tisz te le ten vol tam New York ban, amely kis sé ú gy ép ült fel, mint az Éjszakai Politikai Imák. Elő ször panaszok, vádak hang zot tak el, meg bűn bá nat – pé ldá ul Vi et nam er ő sen je len volt a te rem ben: „A me ri ka, mer re tar tasz?” De aztán arra kérték a résztvevőket, hogy o ly an dol go król em lé kez ze nek meg, ame lyek si ker rel já r tak – és ne kem egy ál ta lán sem mi nem ju tott eszem be. Nem í gy a töb bi ek nek. Az egyik pé ldá ul azt ki ál tot ta: „A Manhattan Bank ban most tíz ezer nő sztrájkolt jobb mun ka fel te le k ért. Elérték céljukat, s holnap új ből munkába áll nak.” Min den ki fe lert rá, s ezt é ne kel ték: „Ó, di cső ség az Úr nak!” Hir te len az e gé sz tem lom tán col ni kez dett. Ily es mi ről fo gal mam sem volt. Az tán, mi vel sem mi jó öt le tem nem volt, nyi tot tam egy fű ze tet, s ezt ír tam rá a bo ri tó já ra: „Jó hí rek”. E gé sz en cso dá la tos, mi lyen ha mar be te lik egy i ly en fű zet, ha az em ber el kez di gyűj te ni a „jó hí re ket”.

Engedje meg, hogy egy pillanatra még vissza térjünk ateológiára. Ön azt a tétele képviseli, hogy Isten bájos.

Igen, bájos! Tu laj don ké pen ez a he ly es for dí tás! Az egyházak mindi g ú gy ol vas sák, „kegyelmes”, de ez a né met ben kissé báj ta lanul hang zik. Ke gy e lem – ez o ly as mi, ami ben azok ré sze sed nek, akik nek nin cse nek jo ga ik. Akkor meg ke gyel mez nek ne kik. Ez a ke gy e lem va la mi ké pen le é rté ke li az embert. De az Újszövetség gö rög szá va, a „kharisz” ép pen ség gel nem er re í rá nyul. A „kharisz” u gy an is, bár egy ré szt vá ló ban azt je lent i, ke gy e lem, más ré szt azon ban azt, hogy báj, ked ves ség, kellem. Charme. Úgy vé lem, ha í gy for dí t juk és ér tel me z zük a „kharisz” -t, ak kor va la mi e gé sz en más je lent. Nem ér té ke li le a be fo ga dó em bert, még ha száz szor bű nös is. Ha nem ar ról van szó, hogy Is ten bá ja, ked ves sé ge for dul fe lé je. Az a ked ves ség, amely va la mi ké pen ad dig árszta ja me leg sé gét, amíg a be gom bol ko zott, be gy pe se dett em ber meg nem tud nyil ni. Azt hi szem, en nek kel le ne egy ki csit vi lá go sab bá vál nia.

Thomas Seiterich-Kreuzkamp